

УДК 338.43-047.37:330.31.33

Горшков М.А.*асистент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***Лозовський О.М.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету***РОЗВИТОК ПРОЦЕСІВ ВІДТВОРЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
В УМОВАХ ЗАПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ****DEVELOPMENT OF REPRODUCTIVE PROCESSES OF RESOURCE POTENTIAL,
SUBJECT TO THE INTRODUCTION OF DECENTRALIZATION REFORM****АНОТАЦІЯ**

У статті здійснено аналіз змін у процесах відтворення ресурсного потенціалу в умовах запровадження реформи децентралізації. Розвиток процесів відтворення розглянуто на рівні території та її громади. Визначено комплексне теоретичне і методологічне обґрунтування формування механізму відтворення ресурсного потенціалу громади. Акцентовано увагу на ресурсному потенціалі аграрного сектору. Запропоновано адаптивний механізм управління загальними ресурсами. Він передбачає запровадження системи саморегуляції, зміни у взаємодії державного контролю і регулювання та контролю з боку громади.

Ключові слова: ресурсний потенціал, відтворення, децентралізація, аграрний сектор, територіальна громада.

АННОТАЦИЯ

В статье проведен анализ изменений в процессах воспроизводства ресурсного потенциала в условиях проведения реформы децентрализации. Развитие процессов воспроизводства рассмотрено на уровне территории, а также ее общины. Определено комплексное теоретическое и методологическое обоснование создания механизма воспроизводства ресурсного потенциала общины. Акцентировано внимание на ресурсном потенциале аграрного сектора. Предложен адаптивный механизм управления общинными ресурсами. Он предусматривает введение системы саморегуляции, изменения во взаимодействии государственного контроля и регулирования и контроля со стороны общества.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, воспроизводство, децентрализация, аграрный сектор, территориальная община.

ANNOTATION

The article provides an analysis of changes in the processes of reproduction of resource potential, provided that the decentralization reform is implemented. The development of reproduction processes is considered at the level of the territory and its community. The mechanism of reproduction of the resource potential of the community is determined in a comprehensive and methodical manner. Attention is devoted to the resource potential of the agrarian sector. The adaptive mechanism of management of general resources is proposed. provides for the introduction of a system of self-regulation, changes in the interaction of state control and regulation and control of the community.

Keywords: resource potential, reproduction, decentralization, agrarian sector, territorial community.

Постановка проблеми. Сучасні динамічні процеси передбачають швидкі зміни в управлінні національною економікою та їх запровадження разом із реформами. Однією з провідних реформ в Україні є реформа децентралізації,

вплив якої на процеси формування, збереження та відтворення ресурсного потенціалу важко переоцінити. Акцентування уваги на громаді та її території, переформатування та об'єднання територіальних громад передбачають також зміни в процесах відтворення ресурсного потенціалу та управління ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням децентралізації присвячено цілу низку теоретичних та практичних досліджень, які містять аналіз законодавчої бази та обґрунтування необхідних змін у державному управлінні, збільшення компетенцій територіальних громад. Розвиток сільських територій, зміни в управлінні розвитком територій та їх громад також висвітлено в багатьох дослідженнях [1–3]. Дослідження ресурсного потенціалу аграрного сектору завжди було актуальним на всіх рівнях розвитку національної економіки [4; 5]. Але питання впливу реформ та процесів переформатування територій, громад, їх бюджетного фінансування та нових компетенцій на процеси відтворення ресурсного потенціалу залишаються дослідженими недостатньо.

Мета статті полягає у представленні результатів дослідження змін у створенні ефективного механізму відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору на рівні територіальної громади в умовах запровадження реформи децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територіальна громада в умовах децентралізації володіє природними ресурсами, утворює комунальні підприємства, має право отримувати гідну плату за використання власних ресурсів, що підтверджено законодавчою базою [1; 6; 7]. Сьогодні територіальні громади (за аналогією Польщі, Чехії та інших європейських держав) мають право формувати бюджет місцевого самоврядування та використовувати цей фінансовий ресурс самостійно або шляхом створення громадою органу місцевого самоврядування. Механізм децентралізованого управ-

ління природними ресурсами ґрунтується на законодавчо-нормативній базі та структурі бюджетно-фінансового регулювання; передбачає упровадження сучасних методів управління та запровадження програм старого розвитку, державно-приватного партнерства тощо. Оптимізація процесів відтворення ресурсного потенціалу в умовах децентралізації передбачає внесення змін в основні законодавчі акти, що змінюють систему місцевого самоврядування та адаптують її до європейської моделі.

Зміни в процесах відтворення в умовах імплементації реформи децентралізації дають змогу порушити відсутність взаємодії на деяких територіях між виробниками аграрного сектору та сільськими жителями; активізувати процеси відтворення ресурсного потенціалу; зменшити витрати на загальнодержавні інституції; ввести механізм саморегуляції процесів відтворення. Ризики відсутності на рівні громади такого механізму саморегуляції зменшуються за умови консолідації місцевих ресурсів на основі узгодження інтересів та формування партнерських відносин між бізнесом, громадою та державою [3].

Зв'язок економіки та природи, що оточує людину та становить основу ресурсного потенціалу території має складний та конфліктний характер [5].

Фундаментальна праця *Governing the Commons...* Еліно́р Остром одержала Нобелівську премію в галузі економіки з формуванням «за дослідження економічної організації, особливо в частині колективної власності» й сьогодні є актуальною для формування нових методів управління процесами відтворення загального ресурсного потенціалу [8]. Дослідження Е. Остром виходить за рамки економічної теорії, синтезуючи знання зі сфери інших наук (політології, соціології, біології). Це відображає сучасний тренд, що демонструє збільшення кількості та якості досліджень на стику різних галузей знань.

Розвиток аграрного сектору в Україні та світі ще раз підтверджує необхідність формування управлінського механізму відтворення загальних ресурсів. Шляхи формування такого механізму через інституційні установи в аграрному секторі, серед яких можна відокремити два основних напрями – створення логістичної структури аграрного сектору на визначеній території та ефективний розвиток різних активних форм господарювання, таких як багатопрофільні сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, обслуговуючі кооперативи тощо.

Адаптивний механізм управління загальними ресурсами повинен охоплювати всі підсистеми аграрного сектору, а саме:

- природно-ресурсне середовище;
- сільськогосподарське виробництво;
- виробництво засобів виробництва для сільського господарства;

- переробку, заготівлю, зберігання сільськогосподарської продукції;

- виробничу інфраструктуру (дорожнє господарство, транспортні організації, зв'язок тощо);

- ринкову інфраструктуру (продовольчі ринки, біржі, банки, лізингові компанії);

- соціальну інфраструктуру (ЖКГ, організації освіти, охорони здоров'я, культури спорту, торгівлі);

- наукове забезпечення;

- підготовку і перепідготовку кадрів.

Логістична оптимізація діяльності підсистем аграрного сектору (у тому числі й обслуговуючих кооперативів) потребує державної (у тому числі й на рівні регіону) політики у сфері розроблення галузевих стандартів, положень, технічних умов виробництва, поставок, транспортування і зберігання продукції, порядку вибору пріоритетних проектів та цільових програм розвитку, механізму державної підтримки [9; 10].

Державне регулювання процесів відтворення природних ресурсів законодавчо забезпечує впровадження у практичну діяльність товаровиробників сільськогосподарської продукції нових поколінь технічних засобів і технологій, ефективних агрохімічних і біологічних засобів виробництва, більш пристосованих до навколишнього природного середовища [6].

Відповідно до теорії Е. Остром, тільки державне регулювання та інтереси власників не можуть дати позитивний синергетичний ефект для відтворення ресурсного потенціалу та формування системи раціонального природокористування. Саме тому потрібно сформувати компромісну схему зацікавлення у загальних ресурсах [11].

Для цього потрібно визначити основні інституції та їх фінансові потоки; механізм впливу на загальні ресурси та розвиток територіальної громади; сформувати адаптивний механізм управління процесами раціонального природокористування. А він включає у себе такі підсистеми, як інституціональна, фінансова, соціальна. За визначенням Д.С. Норта, «інститути – це створені людьми обмежувальні рамки, що упорядковують взаємовідносини між людьми; із цього слідує, що вони задають структуру утворювальних мотивів людської взаємодії...» [12]. Така взаємодія повинна підтримувати симетричні інтереси та ресурси територіальної громади. Механізм раціонального використання природних ресурсів на рівні громади може бути побудований за аналогією простого сценарію організації загальної роботи Е. Остром (рис. 1).

Потрібно відзначити, що взаємодія у відтворенні природних ресурсів може бути реалізована членами територіальної громади, представниками сільськогосподарських підприємств, кооперативів як відокремленими, так і загальними групами. Але роль обслуговуючих кооперативів не можна недооцінювати, це інституція, що виконує компромісну місію між власниками домогосподарств, які є членами

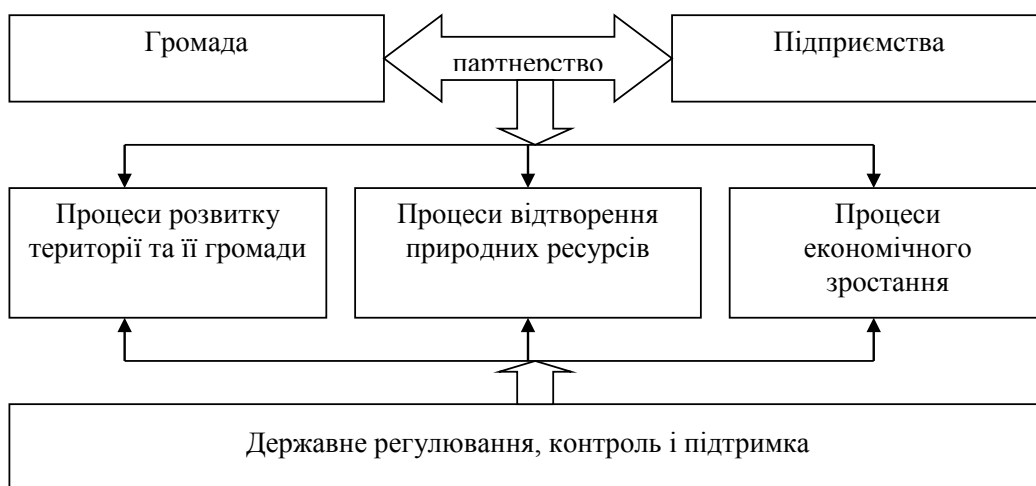

Рис. 1. Загальний механізм взаємодії громади, підприємств та державних установ за сценарієм організації загальної роботи Е. Остром [8; 10]

такого кооперативу, до функцій якого входять сервісні послуги для домогосподарств.

Результатом планування пропонованого підходу є створення умов для:

- залучення громадськості до процесу прийняття рішень;
- підвищення рівня екологічної інформованості та загальної соціальної дієвості серед місцевих громад, виробників товарів та послуг;
- розвитку співробітництва між секторами суспільства й організаціями, що працюють у галузі охорони довкілля, менеджменту природних ресурсів та аграрному секторі;
- прозорості використання фінансових коштів в управлінні загальними ресурсами.

Такий механізм передбачає державне регулювання та ефективні інституції, активний розвиток територіальної громади. Отже, регулювання та управління природними ресурсами потребують компромісу між активним використанням та збереженням природних ресурсів, підтримки природних циклів та одержання прибутку. Такий компроміс можливий тільки за умови високого рівня розвитку самої громади, екологічної культури керівників агропідприємств, правового контролю щодо раціонального використання природних ресурсів.

Адаптивний механізм раціонального природокористування на основі теорії управління загальними ресурсами включає у себе визначення основних напрямів регулювання та управління, інституцій, що впливають на процеси відтворення природних ресурсів, заходів щодо підвищення екологічної культури та формування єдиної політики збереження та раціонального користування природними ресурсами – від громади до держави.

Центрами розвитку аграрного сектору можна вважати активні підприємства або їх об'єднання, що використовують продукцію аграрного сектору як сировину; науково-виробничі комплекси, що групують ресурси навколо

себе; торговельні мережі збуту продукції на визначеній території.

Висновки. Механізм відтворення ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки стає більш ефективним на рівні об'єднаних громад за умови розвитку системи управління процесами відтворення; зацікавленості всіх учасників громади в збереженні та розвитку ресурсного потенціалу. Виробничою основою ресурсного потенціалу більшості об'єднаних громад є аграрний сектор економіки, що свідчить про його провідну роль у розвитку територій та їх громад; відтворення трудових ресурсів. Найбільш доцільними є використання інноваційно-системного підходу до розвитку ресурсного потенціалу аграрного сектору економіки з урахуванням особливостей сільськогосподарських територій та повне використання нових можливостей розвитку громад та їх територій.

Результати імплементації реформи децентралізації виявили дискусійні питання щодо економічного розвитку територій об'єднаних громад, полярні результати використання загальних ресурсів.

Перспектива подальших досліджень – аналіз досвіду об'єднаних громад щодо змін у процесах відтворення ресурсного потенціалу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гройсман В. Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2015. Вип. 2. С. 26–37. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf.
2. Децентралізація управління природними ресурсами України / І.К. Бистряков, Д.В. Клиновий, В.В. Матюха. URL: <http://www.concordia.edu.ua/uk/detsentralizatsiya-upravlinnya/>.
3. Титаренко О.М. Децентралізація як чинник розвитку сільських територіальних громад в Україні. Державне управління. Удосконалення та розвиток. 2016. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=972>.

4. Ханова А. Управление общими ресурсами в местных сообществах. Лаборатория социальных инноваций. URL: <http://www.cloudwatcher.ru/analytics/2/view/62/>.
5. Петрушенко М. Актуалізація проблеми управління природно-ресурсними конфліктами в Україні. Вісник ТНЕУ. 2012. № 1. С. 35–44.
6. Конституція України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Закон України «Про органи самоорганізації населення». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
8. Ostrom E. *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action* (1990) Publisher: Cambridge University Press.
9. Лузан Ю.Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України: монографія. К.: Ін-т аграр. екон, 2010. 470 с.
10. Prutska O., Gorshkov M. The adaptive mechanism of supervision of rational environmental management processes based on the theory of E. Ostrom. Кібернетичне управління та інформаційні технології. 2014. № 1. С. 62–71.
11. Грицишин П., Матолич Б. Методичні рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо створення місцевих екологічних програм та планів дій з охорони довкіллям. Львів, 2007. 89 с.
12. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. К.: Основи, 2000. 198 с.
3. Tytarenko O.M. (2016) Decentralization as a factor in the development of rural communities in Ukraine, *Derzhavne upravlinnya: Udoskonalennya ta rozvytok* Vol. 1, <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=972>.
4. Khanova A. (2018) Management of general resources in local communities, *Laboratoryya sotsyalnykh ynnovatsyy*, <http://www.cloudwatcher.ru/analytics/2/view/62/>.
5. Petrusenko M. (2012) Actualization of the problem of management of natural resource conflicts in Ukraine, *Visnyk TNEU*, vol. 1, pp. 35–44
6. Konstytutsiya Ukrayiny [Elektronnyy resurs], <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
7. Zakon Ukrayiny «Pro orhany samoorhanizatsiyi naseleennya» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2625-14>.
8. Ostrom E. (1990) *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action* Publisher: Cambridge University Press.
9. Luzan YU. YA. (2010) *Organizational and Economic Mechanism for the Development of Agro-Industrial Production in Ukraine: Monograph*, K.: NNTS In-t agrar.ek-ky, Ukraine.
10. Prutska O. (2014) The adaptive mechanism of supervision of rational environmental management processes based on the theory of E. Ostrom , *Kibernetychne upravlinnya ta informatsiyi tekhnolohiyi*, vol. 1., pp. 62-71.
11. Hrytsyshyn P. (2007) *Methodical recommendations for local governments on the establishment of local environmental programs and action plans for environmental protection*, Lviv, Ukraine.
12. Nort D. (2000) *Institutions, Institutional Change and the Functioning of Economics Instytutsiyi, instytutsiyna zmina ta funktsionuvannya ekonomiky*, K : Osnovy, Ukraine.

REFERENCES

1. Hroysman V. (2015) Processes of centralization and decentralization in modern state management, *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya*. –Vol. 2. – pp. 26-37, http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf.
2. Bystryakov I.K., Klynovyy D.V. and Matyukha V.V. (2018) Decentralization of Natural Resources Management